

Hummerkloen var et almindeligt brugt nøglevedhæng til »det lille hus«. Tegning af Alfred Schmidt i Klods-Hans, 1910.

En mand, som ferierede på den jyske vestkyst, købte en hummer og gav den til tjenestepigen med en spøgfuld bemærkning om, at hvis den blev rød under kogningen viste det, at pigen lod sig kysse af alle mandfolk. Hun opfattede det som alvor, og »selvfølgelig skete det uundgåelige: hummeren blev rødere og rødere. Gode råd var dyre! Ikke for alt i verden skulle den nederdrægtige hummer kompromittere hende, så hun gav den en omgang skosværte. Resultatet udeblev ikke, hummeren strålede snart som den blankeste kakkelovn. Da hummeren blev serveret vakte den mildest talt rædsel, og så måtte pigen ud med sproget« (3).

I en molbohistorie går en mand om bord på et norsk skib i Ebeltoft og ser nogle hummere, som er faldet ud af en kurv på dækket. Han rækker en af dem hånden til goddag, klemmes af klosaksen og siger: det er bitte folk, de nordmænd, men håndfaste er de! (4).

Et sted ligger noget, der ser ud som sorte krakmandler på rosinstilke, unghummer, hummeryngel i bælgene *M. Goldschmidt* (5). Hummernes stilkede gammelmandsøjne, rødrandede og væsken-

de, balancerer i øjenhulerne og søger under frygtelig skelen at følge følestængerne under deres rundgående, rystende vridninger *Svend Fleuron* (6). Hummeren rå er mørkeblå, men rød når den er kogt. Hummeren får ny kjol' hvert år, den gamle ham affører (*S. Bugge* 1663; 7). Hans Hartvig Seedorff, Hummer (8).

LITTERATUR: (1) 74 51; (2) 815 3,1946,14; (3) 326 16/9 1911; (4) 209 24f; (5) 385 7,1865,34; (6) 222p 72; (7) 107 upag.; (8) 782o upag.

Krebs, *Astacus astacus*

Ved 'krebs' forstås kulinarisk som regel den indtil 16 cm sortgrønne FLODKREBS, som lever i stillestående, rent ferskvand og sikkert hører til vor oprindelige fauna.

– Danmarks Dyreverden 3, 119f, 162ff.

Krebs, ældre nydansk d.s. fra tysk, samme ord som (sygdommen) kræft; latin cancer og græsk karkinos betyder både krebsdyr og svulst med udløbere, der kan minde om krebsens krop og kløer. Navnet har samme oprindelse som krabbe (s. 154).

Krebs i to adelige segl 1400-1500-t.

Færøerne: *krabbi*; Grønland: *pekkuk*, *perkuk*.

DAMBRUG, FANGST, KONSUM

Denne sydpå i lange tider så almindelige spise synes her i Norden først at være kendt fra 1500-t. Enkedronning Dorothea forærede 1564 sin søn Frederik II nogle krebs til udsætning i en dam, samme århundrede førte Peder Oxen den til Gissel-feld (1). 1591 skriver enkedronning Sophie efter krebs fra Rostock og lader dem anbringe i lolland-falsterske fiskeparker (2).

At flodkrebsen må have været almindelig i Danmark viser de ældre kokebøgers opskrifter på krebsesuppe og garnerede fiskeretter med kogte krebschaler.

Den fynske krebs er sund og god, ja nydelig er smagen, den giver hver åre blod og hjælper tit på sagen (1671; 3).

»Åkrebene er de bedste, men tørvemosernes de største. Man har haft tørvemosekrebs så store som

Krebs fotografert i sø i Jylland. BIOFOTO/Kaj Boldt.

hummere«; fangsten var mange fattiges næringsvej, den solgtes til de omliggende købstæder, i herre- og præstegårde (MSjælland o. 1790; 4). Der var »i forrige tider vel sjældent nogen egn, hvor der ikke fandtes en eller anden mand eller kvinde, som havde fået ordet 'krebs' knyttet til sit navn, fordi Krebsekaren eller Krebseanders havde gjort krebsefangst i bækkene til deres levevej« (o. 1880; 5).

Fynske børn fangede krebs med et bur lavet af finmasket hønsenet (6). Kogte krebs blev spist til smørrebrød (Brenderup VFyn; 7).

Krebs må spises fra maj til september, særlig i månens tiltagen (1634; 8). Efter en gammel regel er krebsen uspiselig i måneder med r i navnet (9); »når r findes i måneden, da brug mjød, men krebs tværtimod« (10); »måneder foruden r har de bedste krebs og bær« (11). Krebsens kød kan dog i juni-juli være blødt med en vandet smag; sml. torsk s. 255.

LITTERATUR: (1) 751 324; (2) 869 5,64; (3) 784 19; (4) 57 125; (5) 165 19,1925,97; (6) 599 28092 m.fl.; (7) 388; (8) 940b 36; (9) 166 3,1837,149; 159 1889,403; (10) 725 392; (11) 154 513.

LÆGEMIDLER

Efter bid af gal hund og mod kræft indtages med vin en krebs fanget ved solnedgang i Krebsens tegn (12/6-13/7) og brændt til pulver (1634ff; 1); brændte majmånedskrebs, røde myrer og ensianrod eller asken af brændte krebskaller blandet med honning m.m. (2). Kødet i krebsens kløer

lægges på kræftskade (fynsk cyprianus 1800-t; 3); dræbt eller levende krebs med tilbundne kløer anbringes på kræftpatientens syge sted, til den dør, og begravnes derefter på et afsides sted (4).

Negleklip fra vattersotpatients fingre og tæer bindes på ryggen af en krebs og denne kastes i rindende vand (5); samme råd gives mod feber, koldfeber (malaria): sygdommen skulle forsvinde med dyret (6); der indtages et vinudtræk af levende krebs, salvie og muskat (7). Krebs kogt i mælk spises mod svind- og vattersot, kogt i hønsesuppe mod lungetæring (7a).

Seks-otte levende krebs knuses i en morter, blandes med eddike og drikkes for blodspytning, »med denne recept er én gang hjulpet, som var nær ved at sige godnat« (1635; 8).

Krebssten, kaldt *krebs(e)øjne*, anføres i farmakopeen 1772 og er to halvkugleformede kalkmasser på hver side af mavesækken lige før skalskiftet. 1671 blev i Sdr. Åby på VFyn fundet et par krebsøjne med det kongelige navnetræk (9).

Pulveriserede krebsøjne taget i vin eller persillevand virker urindrivende; krebsøjne og lindetrækul drukket med kørvelvand uddriver levret blod (1635; 10). Knust krebssten indtages med vin eller vand for hævelser i kroppen (fynsk cyprianus o. 1810; 11).

Krebssten, voks og kirsebærtræets harpiks kan bruges til plombering af »ormædt« tand; de indgik i tandpleje og sammen med muslingskaller i råd for tandpine (1633ff; 12). Snavs og fremmedlegemer i øjnene kunne fjernes med krebsøjne (13), til det brug spørges der stadig efter dem på apoteker

(14). For hovedpine gnides pande og tindinger med saft presset af krebs (7a).

Kreatur bidt af gal hund indgives brændt og pulveriseret krebs (o. 1700; 15); knuste krebsøjne indgives hest, som ikke kan urinere (16). Ti-tolv krebsøjne og harefedt bindes på hestes skudsår for at trække kuglen ud (1703; 17). Krebsøjne nævnt blandt midler mod hestens engbrystighed, indvoldsorm og blodige urin, levende krebs i råd for dens forsnævrede hov; »brune krebs, der ikke er kogt«, stødes i morter og indgives hest med »anbrændt lunge og lever« (1700-t; 18).

En død krebs anbragt i muldvarpes gange fordriver dem (1803; 19).

LITTERATUR: (1) 940b 51; 919 103; 160 1906/23: 294; (2) 74 318; (3) 251 185; (4) 927a 140; 943 4,1916,534; 175 54; 464p 154,309; (5) 464p 311; (6) 847c 95; 436c 139; (7) 464p 125; (7a) 927a 149; (8) 940 228; (9) 889 1/8 1923; (10) 940 179,206; (11) 943 4,1916,530; (12) 940 78; 73 42,97,106; (13) 296g 2,192; (14) 815 3,1946,239f,415; 450 56; (15) 167 1935,42 sml. 43; (16) 167 1936,77; (17) 74 12; (18) 74 59,62,74,81f,107; (19) 43 2,1803,460.

TALEMÅDER M.M.

Ulykke gør tit fagre folk som hedt vand krebsen (den kogte krebs er smukt rød); han går krebsegang, tilbage som [når] hønen skraber; lære krebsen at gå ligefrem (alle Peder Syv 1682); gå krebsegang d.v.s. baglæns, tilbage (o. 1700ff; 1); være så rød i hovedet som en kogt krebs.

På et kalkmaleri af skabelsen o. 1480 i Fanefjord kirke Møn ses bl.a. krebs og krabbe (2).

En »krebs«, der Sankt Hans nat flyver omkring, kan påføre mennesker kræft, man må ikke lade tøj hænge ude, så krebsen kan sætte sig på det og således overføre sygdommen; visse urter stikkes som beskyttelse op over døre og vinduer (Slesvig-Holsten; 3).

PROSA

I hvert af hullerne [i Karup å] et børstet hoved, hvert med to kvarterlange følehorn, der fimrer op og ned. Det er krebsene, der står i deres udgangsdør og nyder tilværelsen som en krovært, der står og ryger sin pibe, mens han misser mod solen. Hvis du venter lidt, kan du se krebsefar kravle helt frem af døren og gå på togt hen over den solede bund, idet han stadig visker overskægget. Han måler bunden forsigtigt op ligesom han søgte efter

noget, han har tabt, da han sidst var ude, men prøv at stikke en finger til ham, d.v.s. ikke til hans klo, for den kan bringe den stærkeste mand til at vræle, men til et af hans følehorn, så klapper han sig et par gange i enden, og pludselig er han i en høj bue rutchet baglæns en hel alen. Han er en snurrig faks; han er nysgerrig og kommer nok igen, og så skal du være gesvindt og gribe ham midt om livet – så har du ham! De svære klør krabber omkring, langt ud til siderne, men han kan ikke få fat i din hånd, hvis du ikke er en klodrian. Han får øjne, der strutter om kap med følehornene, når han hales op af vandet og du lægger ham ned i græsset, men pas godt på ham, for endskønt han tilsyneladende ser med bagen og altid går baglæns, vil han i løbet af et nu have fundet åen igen. En sær fyr er krebsen. Fødder og ben, små og store, har den oppe og nede. Den minder én om den slags knive, der har et utal af blade og proptrækkere, pibekradsere og neglerensere ... Man synes ligefrem dyret gør sig selv komisk med alt det unødvendige tøjeri, som den kravler baglæns afsted med for ligesom at værges sig mod en usynlig fjende *Jeppe Aakjær* (4).

Orla Bundgaard Povlsen, Flammekrebsen (5).

LITTERATUR: (1) 659 11,330; (2) 767 216; (3) 564 60; (4) 937p 134f; (5) 697h 44f.

Krabber, *Brachyura*

Tibenede krebs med bredt og fladt skjold og to klosakse.

Der forekommer 22 arter i vor fauna. Mest alm. er den af badegæster frygtede brunlige eller grønne, nærmest femkantede STRANDKRABBE, *Carcinus maenas*. SANDKRABBE, *Hyas araneus*, bliver ca. 10 cm og er ofte bevokset med alger. Alm. mellem tangplanter og camoufleret på samme måde lever STANKELBENSKRABBE, *Macropodia rostrata*, med lange tynde ben på en lille krop. SVØMMEKRABBE, *Macropipus depurator*, har flade forled, der bruges som årer. På dybere vand lever vor største art, den 30 cm brede rødbrune TASKEKRABBE, *Cancer pagurus*, med blåsorte klosakse, kroppen minder om en gammeldags patrontaske.

– Danmarks Dyreverden 3, 168-78.